

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-546-4-4>

FORMATION OF THE COMMUNITY COUNCIL IN UKRAINE

СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Frolov S. V.

*PhD in History,
Senior Lecturer at the Department
UNESCO "Philosophy of Human
Communication" and Social and
Humanitarian Disciplines
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine*

Фролов С. В.

*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-
гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний
університет
м. Харків, Україна*

Питання дослідження становлення громадянського суспільства в Україні належить до актуальних проблем сучасної історичної науки. Багато в чому це пов'язано в вивченням теорії та практики національного державотворення. Як пише Є. Цокур : « ... історичні етапи формування ідеї та інституцій громадянського суспільства в Україні багато в чому збігаються з періодами зростання політичної активності суспільства та періодами державотворення, відновлення державності» [1, с. 130]. Деякі дослідники вважають, що джерела українського громадянського суспільства слід шукати в общинній моделі періоду Київської Русі, і в інших формах самоорганізації, що склалися на українських землях в різні історичні періоди. Це відсилає нас до питання про суспільний устрій східних слов'ян. Як правило, у центрі уваги істориків та археологів знаходяться дві великі проблеми: характер східнослов'янської громади та епоха «військової демократії». З першої проблеми розбіжності стосувалися переважно питання часу переходу від родової до сусідської (територіальної) громади. Відомий український археолог та історик, професор Б.О. Тимошук стверджував, що у надрах східнослов'янського суспільства чітко спостерігається послідовна зміна трьох типів громад – кровноспорідненої громади з великою патріархальною сім'єю (VI–VII ст.), сусідської громади з великою патріархальною сім'єю (VII–IX ст.) і територіальної громади з малою родиною (IX–XII ст.).

Що стосується так званої епохи «військової демократії», більшість учених згодні з тим, що епоха «військової демократії» – це горизонтально організована політична структура, в якій співіснують три рівноправні органи управління: народні збори або збори воїнів,

рада старійшин і вождь. Це первинна форма політогенезу, тобто, утворення держави, що виникла в процесі злиття кількох споріднених східнослов'янських племен у більші племінні спілки – князівства.

«Громада була умовою становлення звичаєвого права, яке забезпечувалось громадською думкою та волею влади авторитету, специфічною культурою страху перед неподоланими силами Природи. Характерною рисою звичаєвого (природного) права був орієнтир на «горизонтальні» суспільні відносини» [2, с. 159]. Родове право на верховну владу – найдавніший і архайчний вид спадкування, властивий усім народам, слов'янам у тому числі. У цей час спостерігалися і нові риси в характері князівської влади. Це виражалося в тому, що крім колишніх функцій військового ватажка, князь дедалі більше розширює свої права у сфері зовнішньої політики, управління, суду та релігії, що входили до компетенції родоплемінних органів самоврядування. Незважаючи на розширення своїх прав, князівська влада VIII–IX ст. перебувала, як і раніше, в органічній єдності з двома іншими елементами тричленної структури влади родоплемінного ладу, кожен із яких, узятий окремо, не був самодостатнім. Правлячи згідно з порадою старійшин, князь був органом влади народу, якому належала верховна влада. Роль князя та дружини у соціально-політичному житті Русі X ст. була великою, але не всеосяжною. Трансформація суспільства, побудованого на родоплемінній основі, у суспільство, що ґрунтується на територіально-общинних зв'язках, не призвело до відмирання традиційних інститутів влади, таких як рада старійшин та народні збори. Проте сила і князя, і знаті полягала у народі, у «людях». Прості общинники, як раніше одноплемінники, домінували на полях битв у складі народного ополчення, переважаючи по військовій силі князівську дружину. Загальна озброєність народу, хороші бойові якості його військової організації дозволили йому не залишатися байдужим свідком політичного життя. Найважливішим органом участі «людей» у владі було народне зібрання – віче. У міру перетворення намісників на орган місцевої князівської влади, становлення міст-держав роль віча зростала. Воно еволюціонувало у вищий орган влади нового незалежного політичного утворення. Активна роль народу і віча простежується і після смерті князя Володимира, у боротьбі його синів за велике князювання. Щодо народу і князів, а відповідно і на активність віча в плані вибору князя, впливало і панування одного княжого роду, члени якого були пов'язані тісними спорідненими узами. Тому на боротьбу синів одного батька за київський стіл, кияни дивилися як на суперництво законних спадкоємців, в якому перемагав той, на чиему боці була «удача», «щастя» (тобто Бог). Звідси часом пасивність городян.

Вічева практика виробляла певний етикет проведення зборів. Скликалися вони, на думку істориків, або за допомогою бирючей (глашатаїв) або в деяких містах дзвонили у спеціальний вічковий дзвін. Ініціаторами віча міг бути як князь чи тисяцький, чи хтось із громадян. Права віча як верховного органу влади міста-держави були великі. Насамперед, народні збори старших міст відало заміщенням княжих столів. Наслідком цього стало витіснення принципу родового старійшинства під час зайняття князівських столів, принципом всенародного покликання. Питання війни та миру – інша важлива сфера діяльності віча. Віче санкціонувало також збирання коштів для організації військових потреб, розпоряджалося волосними фінансами та державним земельним фондом. Надзвичайно важливим є питання про повноваження народних зборів у законодавчій та судовій діяльності. Віче, князь та інші інститути влади Давньої Русі перебували в органічній єдності, надаючи стабільності та рівноваги суспільно-політичній системі в цілому. Визначаючи характер української державності київської доби, С. Дністрянський виділяє дві притаманні їй державно-правні підвалини: народоправство і суверенність держави, де основою державоправних відносин став договір між володарем і населенням та розподіл влади [3, с. 174].

Монголо-татарський погром став страшним ударом як по демографічному, економічному і культурному потенціалу цих земель, так і по всій суспільній системі. Установлене ординське ярмо каталізувало деструктивні процеси, прискоривши падіння волосного ладу та становлення феодальних відносин. У процесі феодалізації колишня соціальна градація вільного люду – народ – знать – дружина – князь – набула наступного вигляду: князь – служивий стан – тягле населення. Зміни відбувалися і у військовій сфері (втрачало колишнє значення народне ополчення, замінюючись феодальним). У політичній (відмирили народні збори і зростала роль князя). У правовій (обмежувалися майнові та політичні права, колись повноправного населення). У духовній (здійснювалося ідеологічне оформлення нового суспільного ладу). У результаті суспільство градувалося за станово-корпоративним і функціональним принципом.

Таким чином, можна вважати, що віче в Київській Русі було верховним демократичним органом влади, що продовжувало розвиватися разом з княжою владою. Згодом, у міру становлення давньоруських міст-держав та звільнення їх з-під влади Києва, з ускладненням міжкняжих відносин, мала зростати активність вічових зборів, упорядковуватися їхня діяльність. Основи ж українського народоправства, що було несучою конструкцією державного устрою домонгольської Русі,

беруть витоки у демократизмі давніх слов'ян і своєрідності суспільно-політичної ситуації, що склалася у X – початку XI ст. у Східній Європі.

Література:

1. Цокур Є. Етапи становлення громадянського суспільства в Україні в контексті забезпечення легітимності політичної влади. *Політичний менеджмент*. 2009. № 3. С. 129–136.
2. Чувардинський О. Г. Громадянське суспільство в Україні: історичні корені. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1. С. 158–164.
3. Потульницький В. А. Історія української політології (концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці. Київ : Либідь, 1992. 230 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-546-4-5>

HISTORICAL RECONSTRUCTION OF IVAN TRUSH'S JOURNEY TO SAQQARA

ІСТОРИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ПОДОРОЖІ ІВАНА ТРУША ДО САККАРИ

Yamash Yu. V.

*Candidate of Art History (Ph.D.),
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Design
National Forestry University of Ukraine
Lviv, Ukraine*

Ямаш Ю. В.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри дизайну
Національний лісотехнічний
університет України
м. Львів, Україна*

Реконструкція творчих вакацій відомого українського художника Івана Труша до Єгипту 1912 р. у сучасній науковій історичній та мистецтвознавчій літературі та працях дослідників минулого практично ніколи не провадилась. Фактично білою плямою лишається важливий фрагмент єгипетського перебування – історія подорожі художника з Каїру до Саккари та Мемфісу. Якщо ця поїздка й згадується у монографіях та статтях то лише у формі переліку сюжетів які були намальовані художником [1–5, 13]. Проте, здійснити сучасну історичну реконструкцію дозволяють архівні документи, епістолярій та мемуаристика самого художника та його родини що зберігаються в архівах України [6–10]. Основним зібранням за кількістю та цінністю